



Vuodoskávlá æjgátjuogos

Ságastallup dal

Sijdda ja skávllá aktan oahppe oahppama ja ávddånahttema hárráj

- Konferánsstijmma = Ávddånahttemságastallam
- Gárvedibme
- Organiserim ja birás
- Ságastallama sisadno
- Sierralágásj hástalusá

Ságastallup dal

Sjidda ja skávllá aktan oahppe oahppama ja ávddáhttema hárráj

Vuodoskávlá æjgátjuogos

© FUG 2005

Hábmim: Nygaard Design

Málla: deville design

Prienntim: AS Papermill

Tæksta: Kåre Lutro ja Marianne Vangsnes

aktisasj barggon FUG:ajn

Tjuorggasa: Ragnhild Ronja Berge

Foreldreutvalget for grunnskolen

Postboks 8119 Dep.

0032 Oslo

Tlf.: 22 24 75 63

Fákssa: 22 24 75 90

www.fug.no

www.foreldrenettet.no

post@fug.no

1. vattos 1. prienntim 2006

ISBN: 82-92517-72-3



Foreldreutvalget

FOR GRUNNSKOLEN

ÁVDDÁBÁHKO

Juohkka æjgáda sávvi ávddánimev sijá mánájda, ja skávlá le ájnnašamos viehkkijš dan ávddánibmáj. Æjgátkonferánssa la ájnas tjáhkanimsadje gá galggá aktisattjat barggat oahppe/máná hárráj. Dán girjátjin lip adnám bágov ávddánahttemšágastallam ienni gá æjgátkonferánssa. Báhko ávddánahttemšágastallam vuoset man birra galggi ságastallat; gáktu oahppe skávlán doajmmá, soaptsu, oahppá ja ávddán.

Vuodoskávlá æjgatnammadus almot girjátjav *Ságastallup dal* váj galggi buoredit aktisásj bargov sijda ja skávlá gaskan. Æjgátkonferánssa le akta ájnnašamos sajiš gá galggá máná hárráj aktisattjat barggat.

Girjásj le tjáleduvvam sihke æjgádijda ja áhpadiddijda. Girjátjin aneduvvá báhko *æjgáda* sihke *ávdáštiddij* ja *æjgádij* birra.

Ságastallup dal la dagáduvvam áhpadiddijš ja æjgádijš Os suohkanin Hordalandan. Os suohkan le máttijt jagijt barggam vuogij gáktu oahppijt bagádallá ja árvustallá. Aktan Fusa suohkanijn le prosjæktajuohkus ávddánahttám vædtsagav majna galggi vuogáduš láhkáj barggat merustallamijn karakteraj dagi (VUK)¹. Dán girjátjin li diedo VUK-prošjevtas aneduvvam.

Oahppe galggi merustaláduvvat karakteraj dagi vuodoáhpadasán. Gálmma mañemus jage vuodoskávlán ja joarkkaskávlán galggá oahppe karakteraj merustaláduvvat. Merustallamvædtsak VUK le adnuj váldeduvvam juohkka skávlán daj guokta suohkanijn ja le ájnas oasse ávddánahttemšágastallamij vuodos.

Dát girjásj vuoset oanegattjat sisanov ávddánahttemšágastallamin. Mij sávvp dát girjásj arvusmahtta æjgádijt ja áhpadiddijt buorre birásdagájt dagájt ságastallamij ja aktisásj bargguj oahppe hárráj.

FUG sihtá giyttet áhpadimoahtsev Kåre Lutro ja adjunktav Marianne Vangnes Søftelanda skávlán gudi li girjátjav tjállám. FUG sihtá aj giyttet Kristin ja Bjørn Halvor Haukeland:av, Lill-Katrin Wallem:av ja Per Olav Sørås:av gudi li oassásstám bargguj.

Vuodoskávlá æjgátjuogos
Biehtsemáno 2005

¹ Tenep diedojt VUK:a birra gávna dánna: www.vuk.no

VUODO

Árvustallam ja bagádallam

Guládallamáhpaididjen le oajvveávdásvásstádus gáhttjot æjgádijt ja oahppev ávdđánahttemságastallamij, ja galggá aktan æjgádij sisanov ja birástagáv hiebadit. Dan birra manjela tjállep.

Njuolgasus vuodoskávlá hárráj § 3-2, javllá duola dagu dáv skávlá ja sijda aktijvuoda birra:

- Skávlilá galggá álu guládallat æjgádij. Guládallamáhpaididje galggá edesik guokti jahkáj tjadádit plánidum ja strukturidum ságastallam sijáj. Ságastallamin galggá guládallamáhpaididje duola dagu subtsastit gáktu oahppe dille le daj ulmij hárráj ma li biejaduvvam oahppaplánan ja gáktu oahppe barggá bæjválattjat. Ságastallam galggá hiejtett tjoahkkájgessusijn, gánná guorrasi masi galggi sierralágásj dættov biedjat bargon ávdđálijguovlluj. Manjel gá le lágenguovte jage állim de la oahppen riektá ságastallamijda oassásasstet.

Álu le ávkálasj ja luondulasj oahppáj oassásasstet ávdđánahttemságastalla mijda. Muhttijn le galla dárbbu vaj dássju æjgáda ja áhpaididje ságastalli gaskanisá, valla dav hæhttuji áhpaididje, æjgáda ja oahppe gaskanisá sjehtadit. Gá dán girjátjin lip oajvvadam gáktu ávdđánahttemságastallama máhtti tjadáduvvat, ájádallap ságastallamijt gánná oahppe, æjgáda ja áhpaididje li sadjihin.

Ávdđánahttemságastallam gánná oahppe, æjgáda ja áhpaididje oassásassti hæhttu snivva plánidum liehket. Jus ságastallamguojme galggi ietjasa avtaárvvusattjan adnet, hæhttuji juohkkahasj diehtet man birra galggi ságastallat. Huoman ij hábme máhte ilá gártjes liehket, vaj ij la máhttelis rievddallasstet ságadahttijn.

Juohka oahppen le riektá oadtjot bagádusáv ja árvvustallamav lággev jage vuodoskávlán. Dát bagádus ja árvvustallam vuoset gáktu oahppe skávlán doajmmá fágallattjat ja sosialallattjat, ja makkir barggovuogijit oahppe mæssá. Ságastallamin hæhttuji aj ságastit gáktu ávdđálijguovlluj barggat.

Njuolgasus vuodoskávlá hárráj § 3-1 ja § 3-2, javllá duola dagu dáv árvustallama birra:

- Mánájdásen galggá skávlilá árvustallat karakteraj dagi. Nuorajdásen galggá oahppe, duodden árvustallamij karakteraj dagi, oadtjot karakterav rádjánisvuodan ja ulmutjahhttemin.

Dan diehti gá rámmo ávdđánahttemav buoret, le ájnas positivalattjat tsuojggit majt oahppe buktá fágallattjat, sosialallattjat ja gáktu barggamvuogijit adná. Vájku ságastallamin álu la sáhka majt oahppe buktá, de la huoman ájnas giehttot oahppe hásstálusáj birra. Hæhttup aj ájádallat jus la dárbbu hiebadimijn ja oatsodimijn áhpaididjes ja æjgádijs.

Ávddánahttemságastallamin hæhttuji juohkkahattja guorrasit makkir ulmij hárráj galggá ávddálijguovlluj barggat. Dát máhtta dagáduvvat tjálasaj sjehtadusšan skávlå, oahppe ja sijda gaskan. Dán sjehtadusán máhtti liehket mihttomiere oahppáj, áhpadiddjáj ja æjgádijda. (Gehtja oajvvádusáv dákkir sjehtadussaj lågenangoalmát bielen)

GÁRVEDIBME

Gávnnuji moadda vuoge gáktu ávddánahttemságastallamav gárvet ja jádet. Vájku makkir vuogev válljip, de la ájnas oahppáj, æjgádij ja skávlåj aktisattjat barggat ávddánahttemságastallama maŋjela.

Æjgáda ja skávlå

Jus buorre aktisasj bargov sihtá, de luluj ávddánahttemságastallam duola dagu ássjen liehket muhtem æjgáttjåhkanimen. Danna máhtti æjgáda ja áhpadiddje oajvvádit man birra galggi ságastallat. Áhpadiddje máhtta aj sáddit muhtem tjállusav ságastallama birra gånna ávttji æjgádijt tjálatjit makkir ássjij birra sihti ságastallat. Gå áhpadiddje tjállusav ruopptot oadtju, de máhtta hiebaðahttet sisanov juohkka ságastallamij.



1. Oahppe ja áhpadiddje/ gárvedibme



2. Oahppe/ æjgádagárvedibme sijdan



3. Ávddánahttemságastallam, gárvedum juohkkahattjajs.

Gatjádallamguoradus æjgádij gaskan luluj ávkken árrot. Gatjálvisá máhtti liehket duola dagu:

- Makkár ássjij birra galggap ságastallat?
- Man álu bierru skávlå ja æjgáda tjåhkanit skávlåjage birán?
- Man guhkev luluj ságastallam vihpat?
- Gudi galggi ságastallamij oassálasstet?

OAHPE IESJÁRVUSTALLAM

NAMMA:

Ássje: VIELEDIBME JA GIERDDISVUOHTA

Gájbbádusá:

Mán lav gierddis sijájñ gudi dav dárbañi
Doarjov ja bælostav sijáv gudi
illastuvvi
Vieledav iehtjádij riektáv ietjasa
vuojnojt ávdedittjat
Vieledav iehtjádij iesjárrov

Viehka álu Álu Muhttijñ Vuorjját Tsuojg.

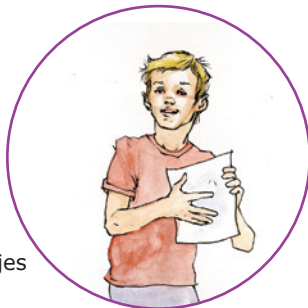
Sjebmábuojkulvis

Oahpe ja áhpaddidje

Juo mánájskávln máhtti oahpe liehket gárvvása oassálastátjit ávddáñhttemságastallama gárvedimen. Nuorájskávln la máhttelis ságastallamijt klássarádetijmajñ gárvedit. Man birra hálijdi oahpe ságastallamin giehttot? Aktan áhpaddidjijn máhtti oahpe hiebalgis tiemáv gávnnat.

Oahpe 5. ja 8. klássajñ dav miejññij ávddáñhttemságastallama birra:

- Oahpe hæhttu ávddáñhttemságastallamijt oassálastet, suv birra ham ságastalli.
- Ságastallam birri vihpat binnemusát 30 minuhta, váj e dárbañi diertjestit, ja váj juohkkahasj bæssá sáñkadit.
- Ájnas le ságastallamav gárvedit. Ájnas la ietjajñis buohtastahttet, ij dáj iehtjádij.
- Suohtas le positijvalasj diededimijt áhpaddidjes oadtjot.
- Muhtemláñkáj skámádav gá áhpaddidje mujsta rámmpu, valla huoman suohtas.
- Ájnas la sáñkadit dan birra mij buoragijt doajmmá, valla vierttip aj giehttot dan birra mij ij la nav hávsske.
- Tjieberdin báktjasav oadtju gá sáñkat juoñga birra mij ij la nav hávsske.



Oahpe dábdđá jasskavuodav gá ságastallama sisanov dábdđá. Oahpeságastallamin, ságastallamin oahpe ja áhpaddidje gaskan, le máhttelis ávddáñhttemságastallamav gárvedit. Dalloj máhttá oahpe viehkev oadtjot ietjas árvustalátjit, gáktu skávln doajmmá ja ávddáñ, fágallattjat ja sosialalattjat, ja gáktu rijbbá duoñna dájna barggamvuoñijn. Ságastallamin birri aj giehttot majt oahpe ietjas oahppama birra ájádallá. Le gus mige majt lulujma ietjájduhttet sijdan jali skávln, váj oahpe oahppam ja ávddáñhttem lij bárráñit? Oahpe ja áhpaddidje gárvedibá gáktu dav ávdedit ávddáñhttemságastallamin. Aktan ájádallaba gáktu oahpe galggá ávddáñjuovlluj barggat. Dákkir barggamvuohke

máhtta oahppáj buorren liehket. Gå oahppe stuorrán, de soajttá liehket ávkálasj adnet iesjárvestallamsjiemáv fágallasj ja sosialallasj ávddánibmáj. Dievdedum sjiemáv le buorre álgo ságastallamij áhpadiddje siegen. Sæmmilágásj sjiemáv le aj máhttelis ávddánahttemiságastallamin adnet.

Oahppe ja æjgáda

Gå oahppe ja æjgáda dábdidi ságastallama sisanov, de máhtti ietjasa gárvedit tjáňkanibmáj. Viehkken gárvedimijda máhtta áhpadiddje sáddit tjáľlusav gatjálvisáj oahppe ávddánime hárráj maŋemus ájgij. Máhtta gatjáditi duola daga:

- Makkir fágajn duv mielas, buoremusát rijba?
- Makkir barggovuogijda buoremusát lijkku?
- Gen siegen la skávlán?
- Majt buoremusát lijkku friddjabáttáj dahkat?

Gárvedit ávddánahttemiságastallamav tjárggi vaj ságastallam aneduvvá dasi mij le ájnnasamos; viehkedit oahppev ja mávtástuhttet suv daj hástalusájda majt skávlán oadtju. Gå buoragit gárvet de oadtju positijvalasj vuorddemusájt ja buorre birrasav juohkkahattjaj.

ORGANISERIM JA BIRÁS

Gáhttjom

Muhtem skávlá ájn ávddánahttemiságastallamij iehketbiejviť jali iehkedijť tjadádi, valla inep gá avtan skávlán gæhtťjali ságastallamijť tjadádiť skávláájge. Áhpadiddje ja aj æjgáda hæhtťuji máhttet ságastallamav sjáhtalit gá galggi ájgev mierriedit. Valla skávlá le vælggogis sjiehtadit ájgev vaj æjgáda máhtti boahťet.

Sjiebmaťbuoťkulvis

Siggáj ja Mihkkilij

Dálla I muddo ávddánahttemiságastallamij. Gudi oassalasťi li: æjgáda, oahppe ja áhpadiddje. Buoris boahťem!

Tjáňkanimsadje: Girjjevuorkán Biejvve: gasskavahkko 30.04 Ájgge: kl. 14.00 – 14.30

Ságastallama tiemá li:

Fágallasj ávddánibme

- duollatjállem
- matematihkka (algebra)
- ierŋjils (láhkať/tjállem)

Dájma tijmajn

- njáľmáľattjat
- gáktu dahkamusáj barggá

Soapťsom

- friddjabáttá ja rádna
- tijma ja aktisasj barggo

Sijddabarggo

- goassa sijddabargo dagáduvvi
- barggamdábe

Varrudagá

oahppe

áhpadiddje

Gáhttjom ávdđánahttemságastallamij hæhttu ájge bále sijddaj sáddiduvvat. Akta ájálvis le juohkka oahppe ietjas æjgádijt gáhttju boahdet. Aktan áhpadiddijjn gávnadibá hiebalgis ájgev, ja rádjaba sijddaj persávnálasj gáhttjomav. Ietjá bále le soajttá buoremus sáddit aktisasj gáhttjomav æjgádijda klássan gánná máhtti sárgestit goassa sihti ságastallamav.

Dagu ávdebu nammadum, de le dábálasj oahppáj oassálasstet ságastallamij juo gá vádtsá 2. jali 3. dásen. Ávkálasj le jus oahppe oassálasstá, valla muhttijn le állessjattugijda dárbbu aktan ságastit gá máná ælla lahkusin. Ithap állessjattuga máhtti akti jahkáj æjvvali ságastalátjit galluga.

Muhtem æjgádij mielas galggi dá ulmutja oassálasstet ságastallamin:

- Buoragit doajmmá ságastallamijn gá máná e oassálasste.
- Giehpebev le sáhkadit gássjelis ássijj birra gá máná e oassálasste.
- Muhttijn sihtap ságastallat juongga birra gá máná e oassálasste.
- Buorre le gá oahppe oassálasstá, de oadtju rámpov ja aj nievrep ságajt gullat.
- Diedo buoremusát juogeduvvi gá juohkkahattja oassálassti; oahppe, æjgáda ja áhpadiddje.

Gáhttjomin bierru tjuodtjot mij galggá ávdđánahttemságastallama sisadno, ja gudi galggi oassálasstet.

Ladnja

Klássaladnja buoragit hiehpá tjáňkanibmáj áhpadiddje, oahppe ja æjgádij gaskan. Luluj ávkken liehket oahppe barggosajen tjáňkanit, gehtjatjit barggamsajev, sárggomijt jali ietjá skávllábargojt.

Máhttelis le ietjá lanjájat adnet ávdđánahttemságastallamij, duola dagu juogoslanjáv jali skávllágirjjevuorkáv. Lanján hæhttu liehket máhttelis buoragijt ja ráfen ságastallat.

Luondulasj le æjgáda, oahppe ja áhpadiddje sæmme bivde birra tjáňkkáhi gá ságastalli. Praktihkalasj organiserim galggá tjielggasit vuosedit divna oassálasste ságastallamin li avtaárvvusaj oassálasste.

Ájgge

Ávdđánahttemságastallamin galggap astot ságastallat. Juohkkahasj hæhttu oadtjot javllat majt sihtá. Tjáňkanime lánpan galggá liehket assto tjoaňkkájgæsátjit ja hábbmitjit ulmijt ávdđálijguovlluj.

Moattes æjgádijs javlli sij sihti edesik 30 minuhtajt dákkir ságastallamij. Guorradallamin æjgádij gaskan javllin muhtema návti tjáhkanime ájge birra:

- Guhkedit ságastallamav 30 minuhttaj, vaj oadtjop buorre astov, ja áhpadiddje ij dárbaaha gáktuk maŋŋunit.
- Sihtap guhkep ájgev gá 30 minuhta.
- Jus juohkkahasj galggá javllat majt sihtá le dárbbu binnemusát 30 minuhtajda.

Njunnjusj

Álu le luondulasj áhpadiddjáj ságastallamav jádedit. Gá ságastallamav gárvedibá máhtteba oahppe ja áhpadiddje guorrasit goabbá galggá majt ávdedit ságastallamin, ja ihkap oahppe jádet oasev ságastallamis. Áhpadiddje gudi lij dibddám oahppij ságastallamav jádedit, li átsádallam oahppe le álov oahppam, vájku li guhkep ájgev dárbaaham gárvedattijn gá buohtastahtá dábálasj tjadádime hárráj.

SÁGASTALLAMA SISADNO

Maŋus gehtjastit

Ávddánahttemságastallam galggá liehket plánidum ságastallam skávllá ja sijda gaskan, ja tiebmá hæhttu gárveduvvat ságastallama ávddála. Máhtá ávkken liehket jus ságastallama álgon máhttsi ávdep ságastallamij, ja gæhttji gáktu oahppe le ávddánam dalutjis. Le oahppe jáksám dajt mierijt majt ávdep tjáhkanimen oattjoj? Lidjin miere ávkálat tja oahppe ávddánahttemij? Oahppe, æjgáda ja áhpadiddje árvvustalli báhtusijt ja sjehtadi ádá mierijt oahppáj.

Ávddánahttemulme

Vuodoskávllán li moadda aktisasj ulme áhpadibmáj, fágalattjat ja aj sosialalattjat. Ulme vuosedi majt oahppe galggá oahppat juohkka dásen. Ávddánahttemságastallamin vierti guoradallat majna oahppe rijbat. Majt miejnni oahppe iesj? Aktan áhpadiddjijn máhtá oahppe sjehtadit ádá ulmijt ávddálijguovulluj. Ulme galggi gájbbadusájt buktet oahppáj, valla aj gájbbadusájt oatsodibmáj æjgádijs ja áhpadiddjij. Ávddánahttemulmev hæhttu dáhkkit mihttit, ja oahppe ja æjgáda hæhttuji agev diehtet jus ulme le jávsádahtte.

AKTISASJBARGGO

(buojkulvisá)

Ulmme:

- Oahppe sihtá ja máhtá aktisattjat barggat

Buojkulvisá oasseulmijda:

- Oahppe iehjádijda gulldal
- Oahppe dájmalattjat barggá aktisasj barguun
- Oahppe sjehtadusájt tjuovvu

Ávddánahttemmiere máhtti aj tjanáduvvat ájnegas fágaj jali ájnegas dahkamussaj majna oahppe galggá barggat. Ulme máhtti aj liehket barggamvuogij ja máhtudagáj birra, jali ienep sosialalassj hámiijn, dagu buktet iehtjádij aktisattjat barggat.



Dálla galggap aktisasjborgov gæhttjat ávddánimsuorggen. Ájnas le oahppáj máhttet aktisattjat barggat jus galggá buoragit doajmmat fágalatjat ja sosialalattjat, skávlán ja manjela gá barggagohtá. Skávlán galggá oahppe aktisattjat barggat iehtjádij, guovtes aktan ja aj juohkusijn. Oahppe galggi oahppat duov dáv barggamvuogev duola dagu prosjæktabargov. Dan diehti hæhttuji oahppe buktet aktisattjat barggat. Makkir oasseulmijt hæhttu állidit jus galggá buorre aktisasjborgo? Ájnas le oahppe ja æjgáda dábdði oasseulmijt mierredum ávddánahttemulmmen. Oahppe

hæhttu oahppat mij la aktisasjborgo sisadno, ja viehkeve oadtjot gehtjatjit gáktu doajmmá ulmij hárráj.

Ávddánahttemulme galggi hiebaduvvat juohkka ájnegas oahppáj. Oahppijda gudi ælla nav smidá, soajttá sjaddat gássjel jus galggi buohtastahteduvvat oahppij gudi li smidásappo. Jus biedjá dættov aktisasj ulmmáj ja oasseulmijda, de soajttá oahppe dábdðá ietjas tjuorbben, mij ij la buorre ávddánahttema hárráj. Ávddánahttemságastallamin hæhttu duodastit gáktu oahppe doajmmá ja gáktu ávddán ietjas máhtkuvuodaj hárráj. Ávddánahttemságastallam galggá liehket tjáhkaniibme gánná mávtástahttep bargatjit almma ávddánahttemulmij vuosstij.

Oahppe máhtudáhka

Skávlá ulme aktan sijdajn le ávddánahttet oahppe állásasj máhtudagáv, gánná álles almasj le guovdátjin. Skávlán galggá oahppe soapptsot ja oahppat. Áhpadimen galggá oahppe oahppat juohkka fágan. Duodden máhtudagáv ádásis anátjit, de galggá oahppe aj oahppat ájadallat dan birra ja adnet dav skávlán, sijdan ja manjela barggoiellemín.

Oahppe oadtju uddni stuoráp ávdásváststadiusáv ietjas oahppamis ja ávddánimes. Ienep gá avtan skávlán barggoplánajt adnegáhti, ja dákkár barggamvuohke rávkká vaj oahppe iesj dahkamusájt pláni ja tjadát. Dan diehti dárba oahppe máhtov duon dán barggamvuoge birra.

Oahppe hæhttu aj buoragit dádjadit gáktu sán doajmmá. Majt sihtá javllat ávdásvásstádusáv válddet ietjas oahppamis? Ávdđánahttemságastallamin máhtttá dat liehket ávkálasj ássjen man birra ságastallat. Gáktu jáhkká oahppe sán iesj válldá ávdásvásstádusáv ietjas oahppamis?

Duodden fágalsj ávdđánibmáj ja barggamvuohkeoahppamij, hæhttu oahppe aj ávdđánahttet máhtojt gáktu iehtjádij siegen doajmmat. Dáv sosiálasj máhtov hæhttu oahppe oahppat ja adnet sæbrástallamin ja aktisasjbargon. Gáktu oahppe soaptsu vuoset gáktu oahppe doajmmá sosiálalattjat. Dan diehti le ájnas oahppes gatjádít gáktu skávlán soaptsu. Soaptsu gus klássan ja skávlán? Boahtá gus ájgás áhpadiddij ja guojmmeoahppij? Le gus oahppe smidá árvvon anátjit nuppijt?

**ÁVDÁSVÁSSTÁDUS
IETJAS OAHPPAMA
ÁVDÁS (I)** (buojkulvis)

- Li gus dujna ulme gá barga?
- Le gus dujna gájikka nævo majt dárba?
- Dagá gus dajt bargojt massta la ávdásvásstádusáv oadtjum?

Fágalsj ávdđánahttem

Fágalsj ávdđánimen le ájnas gæhttjat gáktu oahppe doajmmá ájnemis fágajn. Ávdđánahttemságastallamin bierriji oahppe ja æjgáda diedojt oadtjot oahppe máhtudagá birra juohkka fágan ulmij ja oasseulmij gáktuj. Mánájskávlán árvustalli dáv máhtov karakteraj dagi. Nuorajskávlán karáktera dahkamusáj ja gávdakaraktara vuosedi oahppe máhtudagáv juohkka ájnna fágan. Huoman le gal ájnas váj karáktera tjielggiduvvi ja oahppe bagáduvvá. Dála tjuovvu buojkulvis diededibmáj dároáhpaddidjes oahppáj nuorajskávlán:

Dán álov diedá ja tjálá duv tjállusin tjálle birra. Buorre gá aná sitáhtajt girjijs ja majt tjálle iesj le javllam. Buorre gá álov tjálá, ja dán buoragijt tevstav ásiida juogá. Dujna lij nágin tjállemvige, ja hæhttu sierraláhkáj tsæhkkáj barggat. Lev nágin kommentárajt siiddobælláj tjállám. Lágá dajt ja gehtja lãhkãmgirjen b. 140. Mujte aj mierkkít njuolggahãlan.

Dát le sierraláhkáj ájnas jus oahppen lij gássjelisvuoda fágajn jali fáhkasuorgen. Tjielggidusáj ja bagáduusáj baktu oahppe dádjat gáktu máhtttá buoredit ietjas oahppamav ja máhtov.

**ÁVDÁSVÁSSTÁDUS
IETJAS OAHPPAMA
ÁVDÁS (II)** (buojkulvis)

- Le gá gárves skávlãbargguj?
- Tjuovo gus gá áhpaduvvá?

Le gus oahppen gásjelisvuoda fágan, vág nievres báhtusijt oadtju dan diehti gá ij nuohkásav bargat? Majt oahppe iesj miejnni? Máhtta áhpadibme ja viehkke skávllán buorebut doajmmat? Dá gatjálvisá máhtti ávkken liehket gá barggagáhti ávddánahttemságastallamijn. Dadi vuorrasap oahppe le, dadi buorebut dádjat gáktu iesj doajmmá. Ávkken le aj gæhttjat gáktu æjgáda máhtti viehkedit vijdábut ávddánahttemin.

Sosiálalasj ávddánahttem

Skávllán lij moadda mærrádusá ja njuolgasusá man vuosstij sihti oahppe galggi ávddánit ja majt sihti oahppe galggi tjuovvot. Dákkir mærrádusajs ja njuolgasusajs badjáni guotto ma li buore skávllábirrásij, ja oahppe, æjgáda ja áhpadiddje bierriji dajt aktan gávnadit. Oahppe hæhttu oahppat gáktu suv dábe ja dâmadimvuoge bájnni klássa- ja skávllábirrúsav. Ájnas le aj oahppáj oahppat mierijt biedjat goassa dábdá ij iehtjádijs vieldeduvá.



Gáktu ávdebut lip nammadam de le máhtudahka aktan doajmmat ja aktisattjat barggat vuodon sosiálalasj ja adjáj fágalasj ávddánahttemin. Iehtjádiht árvvon adnet ja gierddisvuolta libá aj ájnnasa dási. Mij la dáj moalgedimij sisadno? Ja gáktu máhtta oahppe ávddánit viehkedit ja gierddisuoovda hárráj? Buojkuldagá hæhttuji tjieggiduvvat oasseulmij baktu. Dánna aj le máhttelis árvustallamsjiemáv adnet. Makkir oasseulmijda máhtta oahppe rahtjat gá le sáhka vieldedimes ja gierddisvuodas?

Tjoahkkájgiessem ságastallamis ja ádá ávddánahttemulme

Buorre ságastallamin le tjoahkkájgæsos gánná sjeihtat ádá sosiálalasj ja fágalasj ávddánahttemulmijt boahhte barggoájggegávdadaj.

VIELEDIBME JA GIERDDISVUOLTA Ulmme:

- Oahppen le vieldedibme ja gierddisvuolta ietjas guojmmeulmuttjij hárráj
- Oahppe le gierddis sijájn gudi dav dárbaht
- Oahppe doarjju ja bælos sijáv gudi illastuvvi
- Oahppe iehtjádij iesjárrov vilet

SJIEHTADUS

Ulmme:

Buoredit lãhkã mav tjavggalãhkusijn 10 min.
mãnnodagã ja gasskavahko
Ållit sijddabargojt barggoplãnan
Ij hiemssedit suv guhti sãhkat
Tjãle gãjkkã diedoijt tãblluj

Vãsstediddje:

Oahppe
Oahppe/ãjgãda
Oahppe
Åhpadiddje

oahppe

ãjgãda/ãvdãstiddje

ãhpadiddje

Tjoahkkãjgãesos mãhtã liehket juogu tjãlãlattjat jali njãlmãlattjat, valla jus ulme lij ãjnna oahppe ãvddãnibmãj le buoremus tjãlãlattjat. Gã le oahppe ãvddãnahttema birra sãhka, birri sãn aktijvalattjat oassãlasstet gã ãvddãnahttemulmijt sjehtat, aj dajt ulmij hãrrãj ma galggi tjãlãlattjat liehket. Ulme hãhttuji liehket gallegahttja ja oane. Ålu la nuoges guovtijn jali gãlmãjn ulmijn. Nav la álkkep vuojnnet jus oahppe ãvddãn vãj ij. Mãhtti aj sjehtadit jus oahppe galggã oatsoduvvat ãhpadiddjes vãj/jali ãjgãdijs.

Gãktu ãvdãsvãsstãdusãv juohket oahppe, ãjgãdij ja skãvlã gaskan

Tjoahkkãjgiessemin le luondulasj guorrasit gãenna l oajvveãvdãsvãsstãdus gãtsedit juohkka ãjnna ulmev. ãvdãsvãsstãdusãv mãhtã ja birri juohket oahppe, skãvlã ja ãjgãdij gaskan.

Gãtsedit ulmijt guovte ãvddãnahttemãgastallama gaskan

Åjggegãvdan guovte sãgastallama gaskan le ávkãlasj jus oahppe, ãjgãda ja ãhpadiddje duolla dãlla rudnali ja ãnigattjat subtsasti gãktu oahppe ãvddãn. Dãv mãhtã dahkat tjãlãlasj diededibmen oahppebargguj, oahppesãgastallamin, e-pãsta jali telefãvnã baktu.

SIERRALÃGÃSJ HÃSSTALUSÃ

Mãnã duojna dãjna mãhtukvuodajn

Mãnã skãvllãj bãhti duojna dãjna dãrbujn ja åtsãdallamijn. Jus galggã ãhpadimev hiebadallat nav buoragit gã mãhttelis ãjnemis oahppãj, de le ãjnas ãjgãdijda diedoijt vaddet mãnã birra skãvllãj. Muhtem mãnãjn li gãssjelisvuoda fãgajn jaiehtãdijn li gãssjelisvuoda sosiãlãlattjat doajmmat. Nievrret gullat jali vuojnnet, mãhtã aj hieredit oahppe suopptsomav, oahppamav ja ãvddãnimev. Buorre diedo ja sãgastallam sijda ja skãvlã gaskan buoret dãv.

Oadtju gus duola dagu oahppe gudi lij smidá skávllån nuoges hásstalusájt skávllåbiejve birán?

Rijdo ja gáktu rijdojt dâmadit

Ávddânahttemságastallam galggá liehket positivalasj guládallam oahppe, áhpadiddje ja æjgádij gaskan gánnå oajvvetjalmos le gáktu oahppe doajmmá ja suv ávddânahttem. Ij la gal nav ahte ep galga gássjelisvuodaj birra giehttot, valla rijdoj birra le máhttelis ietjá tjâhkanimen giehttot. Muhtem rijdojt hæhttup dalága dâmadit. Ávddânahttemságastallamav hæhttu de ietjá balláj sjáhtjalit.

Oahppe ja æjgáda e galga gávvat, valla boahtet ávddânahttemságastallamij positivalasj vuorddemusáj.

Ávddânahttemságastallam ja unneplågogiela oahppe

Skávllåj báhiti oahppe duot dát lándas ja kultuvras. Moattekultuvralasj sebrudak le vaddám moattekultuvralasj skávllåv ja moatte láhkáj buorep skávllåbiejvev. Skávllå ja sijda aktisasj barggij le áddå hásstalus sjaddam.

Vuojno skávllåj máhtta liehket ietjålágásj kultuvras kultuvrraj. Vuonan le dábálettjat buorre aktisasjuohta æjgádij ja áhpadiddje gaskan, valla muhtem kultuvrajn le vas hæjop aktisasj barggo. Hiebadahttet aktisasj bargov ja avtaárvvusasj ságastallamav oassálasstij gaskan, soajttá hástálussan sjaddat, valla ájnas le aktan ságastallat oahppe ávddânahttema diehtij. Muhtem kultuvrajn ij la dáhpe tjâhkanimijda skávllå ja sijda gaskan, ja æjgáda viehka álov áhpadiddjev vieledi. Dan diehti soajttá sjaddat gássjelis buorre ságastallamav tjadádit. Dan diehti le ájnas buorre birrasav tjâhkanime birra hábbmit. Buorremielakvuoha, rabásvuoha ja sierra væhttsásvuoha li gájbbádusá jus ságastallamijn galggá vuorbástuvvat. Áhpadiddjáj le ájnas dádjadit ja dâhkkidit máná ja æjgádij kultuvralasj duogátjav. Álu vierttip dâhkkidit jus áhpadiddje hæhttu ienebut diedojt vaddet ienni gá ságastallat.



Ulmotja gudi ietjá lándajs ja kultuvrajs báhiti, soajttá gássjelisvuodav adni gielajn. Dan diehti soajttá sjaddat gássjel ságastallat. Mánájn ja æjgádij gudi áttjak li Vuodnaj boahám, li diedon stuoráp gássjelisvuoda diedoj hárráj gá siján gudi lij árrum dánna nágin jagev. Skávllån le ávdásvástádus dálkåv áttjudit sidjij gudi dav dârbahi.

Skávllån le ávdásvástádus dálkåv áttjudit sidjijda gudi dârbahi. Átsådallama vuosedi luluj dârbbo dálkkåj ságastallamijn sijájn gudi dánna lij guhkev

árróm ja aj sijájn gudi li áttjak boahám. Ájnas le divna æjgáda oadtju dajt diedoijt majt dárbahti, ja bessí gatjádít gatjálvisájt ja skávllájt diedoijt vaddet.

Iednegiellaáhpádiddje skávllán luluj liehket ressursan ja aktisajbarggoguoymmen áhpádiddjáj, oahppáj ja æjgádjida, valla ij la vuogas suv dálkkán adnet ávddánahttemságastallamin.

IERIDIS ÁVDDÁNAHTTEMSÁGASTALLAMIN

Ieridit ságastallamav jahkedáses nubbáj

Sisadno ja jádedibme máhtta liehket ietjálágásj klássas nubbáj. Skávllájt gaskan aj soajttá liehket sieradus. Vájku luluj sieradus, galggá skávllájt ja sijdda aktisattjat barggat ávddánahttemságastallamij.

Ságastallamin le luondulasj dættodit duov dáv tiemáv mij hiehpá jahkedássáj. Ságastallam aj rievddá gá oahppe nuorajskávllájt álggá. Duodden dasi majt ávddála li vuorodam, de árvustallam karakteraj baktu sjaddá ádå tiebmán ságastallamijn.

Variánta

Mánájskávllán le dáhphe sosialalasj dájmajt vuorodit, madin fágalasj ávddánibme le ájnnaamos nuorajskávllán. Akta oajvvemáhkke ávddánahttemságastallamijn le álles ulmutjav tjalmostahttet. Jus dáv galggá nahkat, de hæhttu dættov biedjat gáktu oahppe doajmmá sosialalattjat ja aj fágalattjat. Ij la dárbbu juohkka tiemáv juohkka ságastallamin ávdedit, valla dættodit dav mij le luondulasj mierredum ájggegávdan.

Madi avta ságastallamin le mátematihkka ja dárogiella tiebmán, de la nuppen ságastallamin praktihkalasj ja estetalasj fága tiebmán. Bargamvuoge máhtti aj liehket tiebmán ságastallamin. Gáktu oahppe sosialalattjat doajmmá birri liehket tiebmá juohkka ávddánahttemságastallamin.

Vájku tiemá máhtti ja birriji rievdaduvvat ságastallamis nubbáj, de la ájnas oahppáj ja æjgádjida váj ássjen sjaddi da ássje massta sij ienemusát berusti. Buorre gárvedibme ja ságastallam oassálastij gaskan sihkarastá buorre báhtusav gájkajda.

Diehti gus



- lágan tjuodtju æjgádijn le oajvveávdásvásstádus mánáj áhpadimes, ja danen le siján oasseávdásvásstádus skávlån?
- dån máhtá mánáj áhpadimev ja skávlåájgev vájkkudit ájrrasin æjgátráden, FAU:an jali aktisasj barggojuohkusin/stivran?
- juohkka oahppen la riektá hiebadum áhpadussaj ietjasa vaddásij ja máhtudagáj milta?
- oahppijn gænna ælla vuojga ávke dábálasj skávlåáfáldagás li riektá sierraáhpadibmáj?
- juohkka oahppen le riektá buorre fysihkalasj ja psykososialalasj birrasij mij ávdet varresvuodav, soapptsomav ja oahppamav?
- æjgádijn le riektá gujtjit?

FUG – Vuodoskávlå æjgátjuogos – le juogos æjgádijs, nammaduvvam Gånågisås stáhtaráden nielje jahkáj. Juogos le rádevadde orgádna Áhpadus- ja dutkamdepartemænnatj. Juogos galggá æjgádij ja oahppij vuojnojt skávlåsebrudagán ávdedit ja gárvedit buorre aktisasj bargov sijda ja skávlå gaskan.

Foreldreutvalget for grunnskolen
Postboks 8119 Dep.
0032 Oslo
www.fug.no
www.foreldrenettet.no
bestilling@fug.no
post@fug.no
Tlf.: 22 24 75 63
Fákasa: 22 24 75 90